

Uca kitabımız Qurani-Kərimə nəzər saldıqda insanın yaradılış məqsədlərindən birinin yer üzərində Allahın xəlifəsi olma gerçəyi ilə qarşılaşırıq. "Bəqərə" surəsinin 30-cu ayəsində buyrulur: **"Xatırla ki, Rəbbin mənə kiçik rəbbim kimi mənə "Yer üzündə bir xəlifə yaradacağam",- demişdi..."**

Allahın yer üzündəki xəlifəsi olaraq yaradılan insan bu rolunu icra etmək üçün, ilk növbədə, şəxsiyyət olaraq özünü yetişdirmək məcburiyyətindədir. Sadəcə bir misal verərək deyə bilərik ki, hər hansı dünyalıq bir iş üçün vəzifələndirilən insanın o işin öhdəsindən gəlməsi üçün əvvəlcə xüsusi olaraq yetişdirilməsi və müəyyən istedadla sahib olması şərtidir. Yer üzündə Allahın xəlifəsi olmaq isə hər şeydən daha çətin, daha məsuliyyətli və daha şərəfli bir işdir. Rəbbimizin bu istəyi istiqamətində yaşamaq istəyənlər, əlbəttə ki, bu nemətə layiq olmaq üçün, ilk növbədə, özlərini şəxsiyyət olaraq formalaşdırmaq məcburiyyətindədirlər. Bəşəriyyətə göndərilən bütün kitablar, peyğəmbərlər və İslam dini olaraq adlandırılan bütün əhkamlar məcmuəsinin əsas hədəflərindən biri insanı şəxsiyyət olaraq formalaşdırmaq olmuşdur.

İslamın bizdən tələb etdiyi şəxsiyyət modelində aranan iki əsas şərt **iman və məl**dir. Belə ki, əqidə baxımından kamilləşməyən insan əsla Allahın yer üzündəki xəlifəlik vəzifəsini yerinə yetirə bilməyəcəkdir. Bu iş üçün öncə Onu layiqincə tanımaq və iman xüsusunda bütün batil inanclardan uzaq olmaq şərtidir. Həzrət Muhammədin (s.ə.s) peyğəmbər olduqdan sonra Məkkədə keçən on üç illik həyatına və bu dövrdə nazil olan Quran ayələrinə baxdıqda bunu asanlıqla görmək mümkündür. Allah Rəsulu məhz bu dövrdə Rəbbindən aldığı vəhy ilə iman və əqidə üzərində durur, ilk növbədə, şəxsiyyət olaraq yetişdirəcəyi səhabə toplumunu batil inanclardan təmizləyirdi. Çünki qəlbində Allahdan başqasına iman olan və Ondən başqasına əyilən bir insan əsla şəxsiyyət kimi formalaşa bilməzdi. Yalnız xeyrin də, şərin də Ondən gəldiyini bilənlər şəxsiyyəti alçaldıcı hərəkətlərdən uzaq ola bilərlər. Məhz belələri mənfəət üçün başqasına əyilməz, həyatda qalmaq naminə insana, vəzifəyə və var-dövlətə kölə olmaz, sahib olduqları imkanlarla da əsla doğru yoldan çıxmazlar. Ona görə də Allah Rəsulu on üç illik Məkkə dövründə imanı qəlblərə möhkəm yerləşdirməyə çalışırdı. Çünki gələcəkdə əshabi-kiramı böyük imtahanlar gözləyirdi. Qarşılaşacaqları xeyir və şər onları yoldan çıxarmamalı idi.

Bir insanın şəxsiyyət olaraq yetişdiyini göstərən digər xüsüs əməldir. İnanıldığına əməl etməyən, yəni inandığı kimi yaşamayan bir insanın şəxsiyyət olması qeyri-mümkündür. İslamda quru nəzəriyyələrə yer yoxdur, bu din yaşanaraq insanların həyat tərzinə çevrilmək üçün göndərilmişdir. Qurani-Kərimə baxdığımız zaman bir çox ayədə iman ilə əməlin yanaşı qeyd olunduğunu görürük. **"Allaha iman gətirib, saleh əməl işləyən"** ifadəsi Quranda tez-tez təkrarlanır və belələri tərif olunur. Çünki imanla əməl bir bütünlük təşkil edir. İnsanın iman etməsi onun daxili dünyasını gözəlləşdirirsə, bunun zahirə sirayət etməsi də saleh əməl dediyimiz düzgün davranışlarla mümkündür. Quru sözlərlə iman gətirdiyini söyləyənlər və insanlara nəsihət etməyə çalışanlar, öz əməllərinə gəldikdə isə dediklərindən uzaq qalanlar

Yazan redaktor
27.09.14 05:24 -

haqqında isə belə buyrulur:

“

Siz insanlara yaxşı işlər görməyinizi əmr etdiyiniz halda, özünüzü unudursunuz? Halbuki özünüz kitabı oxuyursunuz...

”

(əl-Bəqərə, 44).

İndi isə şəxsiyyətin formalaşmasına təsir edən başlıca amillərə toxunaq. Bir insanın yaxşı və ya pis insan kimi formalaşmasında, əlbəttə ki, təsiredici amillər öz rolunu oynayır. Şəxsiyyətin düzgün inkişafı üçün **ailə, ətraf mühit, elm və örnək insan modeli** böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Uşaq, ilk növbədə, ailədə böyüyür, sonra cəmiyyətlə tanış olur. Bir insanın gördüyü ailə tərbiyəsi müəyyən mənada onun gələcəyini formalaşdırır. Həzrət Peyğəmbərin *“Hər bir körpü dünyaya İslam fitrəti üzərində gəlir. Sonradan ata-anası onu ya yəhudi, ya xristian, yaxud da məcusə edər”*

(Buxar, Təfsir (Rum), 2) hədisi-şərifini insan həyatında ailə tərbiyəsinin əhəmiyyətini göstərir.

Ətraf mühit də eynilə ailə qədər insan üzərində təsirə malikdir. Ünsiyyət qurduğumuz, durub-oturduğumuz insanlar bizə mənfi və ya müsbət mənada təsir edir. Aldığımız bu təsirlərin hər biri doğulduğumuz andan ölənə qədər inşası davam edən şəxsiyyət binamızın kərpicləridir əslində. Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s)

“İnsan dostunun dini (hər yatdığı rizi) üzərində yaşayar”

(Əbu Davud, Ədəb, 16) kəlamı yoldaşlıq etdiyimiz kəslərin həyatımıza nə qədər təsirli olduğunu açıq-aşkar ortaya qoyur. Digər bir hədisi-şərifində isə ətrafımızdakı insanlardan nə qədər təsirləndiyimizi belə dilə gətirir:

“Yaxşı ilə pis yoldaşın halı gözəl / tirsə satanla körükçü (dərmiçiy) bənzər yir: Müşk satan ya sənə gözəl / trinə nənə diyyər edər, ya sənə pul verib alarsan, yaxud da (nənə azından onunla birlikdə olduğun müddətində) burnuna gözəl / tirsə rəgər. Körükçü isə ya patlarını yandırar, ya da körüyün pis iyində nənə narahat olarsan”

”

(Buxari, Zəbah, 31). Yaxşı insanlarla əlaqə qurmağımızı əmr edən ayeyi-kərimədə isə belə buyrulur:

“

Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və (imanında, sözündə, işində) doğru olanlarla olun!

”

(ət-Tövbə, 119). Ətraf mühit dedikdə bir zamanlar sadəcə sosial cəmiyyət nəzərdə tutulurdusa, bu gün televizor, internet, ağıllı telefonlarımız və s. kimi informasiya vasitələri də ətraf mühitimiz sayılır. Son zamanlar teleserialların dağıtdığı ailələrin, feysbuk yoldaşlığının səbəb olduğu mənfi yoldaşlıqlar və əxlaqsız münasibətlərinin şahidi olduq. Elə isə şəxsiyyət inşasında bunu da gözardı etməməliyik.

Yazan redaktor
27.09.14 05:24 -

Elm də öz növbəsində şəxsiyyəti formalaşdıran mühüm amillərdən sayılır. Elmdən məqsəd oxumaqdır. Nəyi oxumaq, hansı niyyətlə oxumaq və nə üçün oxumaq? Rəbbimizin Həzrət Peyğəmbərə ilk əmri “Oxu!” olmuşdur: **“Yaradan Rəbbinin adı ilə oxu!”** (Ələq, 1). Acı bir gerçəkdir ki, Rəbbinin adı ilə oxumayanlar, başqa cür desək, Onun varlığından bixəbər olanlar aldıkları elmlə bəşəriyyətə xidmət etməli olduqları halda, dünyanı yaşanmaz hala gətirmişlər. Oxuyub öyrəndikləri ilə atom bombası, nüvə silahları, kütləvi qırğına səbəb olan virus ixtira edənlər, heç şübhəsiz ki, şəxsiyyət olmaqdan nəsib almayanlar və insanlıqdan çıxanlardır. Elə isə oxumağa Rəbbimizin kitabından başlamalıyıq. Çünki yalnız bunun sayəsində dünya və axirətimiz üçün faydalı elm sahibi ola bilərik. Qurana bağlı qalmadıqdan sonra oxuduğumuz digər kitablar bizi Ondən, özümüzədən və insanlıqdan uzaqlaşdırar. Pakistanlı mütəfəkkir mərhum Muhəmməd İqbalın bu sözləri Quranın şəxsiyyət inşasına təsirini nə gözəl ifadə edir: *“Bir vaxtlar quldurluq edib yol kəsənlər Quranı oxuyaraq yol göstərən ulduzlara çevrildilər”*

İnsanın bir şəxsiyyət kimi yetişməsində ən mühüm və əsla gözdən keçirməyəcəyimiz xüsüs isə, heç şübhəsiz ki, örnək insan modelidir. Çünki insan elə bir varlıqdır ki, mütləq kimisə təqlid etməli, özü üçün canlı nümunə seçməlidir. Ona görə Allah-Təala sadəcə kitablar göndərməklə kifayətlənməmiş, bir də o kitabların canlı nümunəsi olan peyğəmbərləri göndərmişdir. Bir müsəlmanın ibrət alacağı ən gözəl nümunəvi insan, şübhəsiz, Həzrət Peyğəmbərdir. Onun ən gözəl örnək olduğunu Rəbbimiz "Əhzab" surəsinin 21-ci ayəsində belə bildirir: **“Həqiqətən, Allahın Rəsulu Allahə, qiyamət günündə ümid bəsləyənlər (Allahdan, qiyamət günündən qorxanlar) və Allahı çox zikr edənlər üçün gözəl örnəkdir!”**

O, insanların ən şərəflisi, bütün bəşəriyyətə nümunəvi əxlaqı ilə örnək olan ən gözəl insan idi. Elə bir hərəkəti, elə bir sözü yoxdur ki, bizim üçün tərbiyəvi xarakter daşıməsın. Kiçiyindən tutmuş böyüyünə, çobanından tutmuş rəhbərinə kimi hər kəsin ibrət alacağı gözəl insan idi. Özümüzə nümunə götürəcəyimiz, örnək şəxsiyyət kimi təqib edəcəyimiz insanların başında, əlbəttə ki, O, sonra isə yetişdirdiyi əshabi-kiram, elmi ilə əmək edən həqiqi İslam alimləri, Allah dostları gəlməlidir. Nümunə götürəcəyimiz insan modelində bu ardıcılığa riayət etmək, övladlarımıza bunu təqlin etmək gələcək nəsillər naminə atılmış ən gözəl addımdır.